

ALTZAKO HISTORIA MINTEGIA

ahm@altza.net

Lau-Haizeta, 21-3. ezk. 20017 ALTZA

Lege gordailua: SS103/97

ESTIBAUS

"aiuntados en el campo de Estibaús segun que lo havemos de uso de costumbre de nos juntar..." (Altza, 1390)

al tzatarren eguna / 2000KO AZAROA

El término municipal de la Villa de Altza

(El presente texto corresponde al borrador elaborado por AHM para el gui3n del video "Un paseo por las mugas de Altza" que realiz3 el taller de video Plazara con motivo del Altzatarren Eguna)

PRESENTACI3N

Una de las caracter3sticas que identifican y definen un pueblo es el contar con un territorio que acoje dentro de sus l3mites a los miembros de una comunidad.

Como tal comunidad, Altza a lo largo de la historia ha ido definiendo su territorio tomando como punto de partida las casas y habitantes adscritos a la parroquia de San Marcial, hasta que con el tiempo logr3 formalizar jur3dicamente su t3rmino municipal.

Tras la 3ltima anexi3n de 1940, el poder de decisi3n municipal se traslad3 a San Sebasti3n y Altza pas3 a ser parte de la periferia donostiarra. La p3rdida de control y de decisi3n sobre su jurisdicci3n municipal trajo consigo el caos urban3stico que ha caracterizado estos 3ltimos cincuenta a3os, con la construcci3n descontrolada de barriadas, bloques y torres, y una p3sima planificaci3n de red de calles y carreteras, que han contribuido a provocar una ruptura involuntaria de sus habitantes con un pasado y una geograf3a no tan lejanos, cuya ra3z es en muchos casos, simplemente, el desconocimiento.

Paliar este d3ficit de informaci3n es lo que nos proponemos ahora. Que los altzatarrens conozcan cual es

su t3rmino municipal y que a ellos les corresponde decidir cual debe ser su destino.

FORMACI3N DEL T3RMINO MUNICIPAL

La primera menciónde Altza en la historia es de 1141 en la donaci3n que el rey navarro Garc3a Ram3rez hace a la iglesia de Pamplona. En ella habla de Alça "cum suis pertinentiis". Pocos a3os despu3 el tambi3n rey navarro Sancho el Sabio renueva en 1178 la donaci3n hecha por su antecesor, a3adiendo en esta ocasi3n "cum totas suas pescarias". Tenemos, por tanto, que para el siglo XII, Altza existe ya con este nombre y cuenta con un territorio y una zona de pesca ubicadas, en buena l3gica, en el r3o Urumea y en la bah3a de Pasaia.

Pero ser3 al final de la Edad Media, en 1390, cuando una n3mina

de dieciocho altzatarrens decidieran fundar la parroquia de San Marcial en el campo de Estibaús, actual Casco de Altza. La fundaci3n de la parroquia supuso adem3s de un hito religioso la primera estructura de organizaci3n de la universidad y tierra de Altza, es decir, del conjunto de los altzatarrens. En torno a la parroquia se reunir3n en a3os sucesivos para solucionar sus problemas los propietarios y moradores de un n3mero de casas que rondaban las ciento cincuenta.

En 1764 Altza contaba con ocho partidos, lo que hoy llamar3amos barrios: la Plaza (Casco), Arriaga (Roteta, Buenavista, Antxo), Miravalles (Artxipi bidea, Txipres), Amoreder (Lau-Haizeta), Sarroeta (Martutene), Sarategui (Intxaurreondo), Errera, y la Calzada (Bidebieta).

Pero la primera delimitaci3n del T3rmino Municipal de Altza no se va a producir hasta el a3o 1818, en

Estibaús-1

vísperas de la primera independencia de Altza en 1820. Según queda recogido en la documentación: “los límites son con la Villa de Pasajes la Casería de Gomistegui; con la ciudad de San Sebastian, las casas Champarrene, Lizardi, Bonazategui, Ubavea y Esparcho. Con la Villa de Astigarraga, la casería de Garciategui y Irasuenegoya; y con la de Rentería, las caserías de Soroburu, y Iparraguirre, dentro de cuyos límites incluso las denominadas casas, existen ciento cuarenta y siete caseríos habitando en ellos, ciento sesenta y cuatro familias”.

Tras la independencia alcanza después de varios intentos en 1879, Altza recibió el título de Villa en 1910, reafirmando de esta manera su personalidad

DESCRIPCIÓN DEL TÉRMINO MUNICIPAL

En el primer número de la publicación de ALTZA HAUTSA KENDUZ, Mikel Ubillos publicó el “Estudio de los límites del antiguo Municipio de Altza” tomando como base el trabajo topográfico realizado para el Instituto Geográfico y Catastral por Don José Luis Fernando sobre el reconocimiento de la línea de término y la señalización de los mojones que separan los diversos municipios que rodean Altza y el mismo. Es decir con las poblaciones de San Sebastián, Pasajes, Rentería y Astigarraga. Es una línea que circunda unos doce kilómetros cuadrados de extensión.

Para completar nuestra circunscripción hay que añadir el pequeño territorio llamado Altza Basoa, integrado en Donosti Basoa en la actualidad. Es una reminiscencia de los antiguos Montes Francos del Urumea que a lo largo de varios siglos compartieron Donostia, Hernani y posteriormente también Urnieta. Su extensión es de dos kilómetros cuadrados y está descrito su amojonamiento en un Acta de reconocimiento de los lindes entre Rentería y Altza en la zona del

Urumea en 1889. En este lugar también confinamos con la población navarra de Arano.

Son 118 puntos que se señalan mediante accidentes geográficos, intersecciones y cauces de ríos, etc...; hitos de diversas formas y calidades de materiales caliza, arenisca, sílicea, hormigón; y hasta un árbol llamado “linde-ro” hacía de jalón.

Son pocos los mojones que se conservan debido a las nuevas construcciones tanto viviendas como industrias en la divisoria con Donosti, Pasajes y Rentería han hecho desaparecer buena parte de ellos.

Altza limita con el mar Cantábrico entre la ensenada de Illurgita y Senokozulua, en la bocana del puerto de Pasaia. A partir de aquí, hasta la desembocadura de la ría de Molinao, pasando por la cumbre de Mendiola, la calle Azkuene y bordeando el distrito de Antxo, transcurre la muga entre Pasajes y Altza. Los puntos citados en el deslinde son 24: 4 intersecciones geográficas, 13 hitos de hormigón, y 7 hitos de arenisca.

Entre la desembocadura de la ría de Molinao e Irumugarrieta, pasando por San Marcos, se suceden los mojones que marcan el linde de Rentería con Altza. Los puntos citados son 27: 4 intersecciones geográficas, 4 hitos de hormigón, 12 hitos de arenisca, y 7 hitos de caliza.

En la zona del Urumea, en Altzabaso, son 6 los puntos citados entre Rentería y Altza: 4 hitos de sílice, 1 hito de arenisca, y 1 árbol.

El mojón de Irumugarrieta, hoy desaparecido debajo del vertedero de San Marcos, señala el punto de encuentro de los municipios de Rentería, Altza y Astigarraga. A partir de aquí hasta la sidrería Garziategi junto al río Urumea se encuentra la muga entre Astigarraga y Altza con 28 puntos citados: 9 intersecciones geográficas, 8 hitos de hormigón, 10 hitos de caliza, y 1 hito de sílice.

Junto a Garziategi el curso del río Urumea marca el límite entre San Sebastián y Altza. A la altura del caserío Espartxo el límite deja el río y bordeando por fuera Ametzagaiña toma la dirección de la ensenada de Illurgita, nuestro punto de partida. Los puntos citados son 33: 4 intersecciones geográficas, 21 hitos de hormigón, y 8 hitos de arenisca.

FINAL

El término municipal altzatarra es un patrimonio de todos los altzatarra, un bien común que los altzatarra han cuidado y defendido en el pasado y que en el presente debemos conservar en la memoria colectiva de nuestra comunidad, con independencia de la situación administrativa en la que se encuentre Altza en cada momento.*

Etorkizunari begira

(Idatzi hau zirriborro bat baino ez da. Hemen plazaratuko ditugun zenbait baieztapen ezin dira egin azterketa serioago bat egin gabe eta, beraz, aurreiritzizat har daitezke. Hala ere, eztabaidarako baliagarria izan daitekeelakoan...)

Azken urtetan hitzetik hortzera egon den gaia Altzaren desanexionarena izan da. Hauteskunde garaian gai honen gaineko interesa handiagotu zen (une honetan, berriz, itzali). AHM izan da zurrumbilo horretan ere murgilduta ibili den beste bat, eta AHMra jo du honetaz arduratuta dagoen jende asko. Hain zuzen ere, azken hilabeteotan interes hau handitu da eta honek bultzatu du AHM zenbait urrats ematera gai hau bideratzeko ekimenak martxan jartzeko.

Donostiaren periferia

Azken urteotan lau mugimendu deszentralizatzaile egon dira Donostiako periferian, haien artean diferentzi handiak daudela: Lasarte-Oria, Zubieta, Igeldo eta Altza. Denek dute komunean Donostiaren hiru muturretan daudela, Igentea kaletik urrutienak, eta mesfidantza handia dutenak Donostiako udalak auzo hauen etorkizunaz har ditzakeen erabakiaz. Hauen artean dauden diferentziak, berriz, oso nabarmenak dira.

Lasarte-Oria lau udalerrien artean banaturik zegoen (Usurbil, Urnieta, Hernani eta Donostia) eta inoiz ez zen herria izan. Alabaina, industrializazioa dela medio, hirigune bat sortu zen eta honek sortzen dituen beharrei erantzuteko denek udalerrri bat sortzearen beharra ikusi zuten eta, honela, denon interesei erantzun behar zuten herria sortu zen. Udalerri berriaren eragozpen handienetako bat bere udal derminoa alde urbanora mugatzen dela da, zabaltzeko ia lurrik ez duen udalerrria dela alegia.

Zubieta baserri giroko herria dugu, inoiz ere udalerrria izan ez dena eta bi udalerrien artean banaturik dagoena, Usurbil eta Donostia. Hemen ere konponbide bat aurkitu diote dauzkaten beharrei: kontzejua. Hauteskundeak

egiten dituzte bere ordezkariak aukeratzeko, presupostu bat eta udalerriek erabakiak hartzeko garaian aholkulariak dira. Adostasun maila handia egon da prozesu guztian herritarrak eta instituzioen artean.

Igeldo ere komunitate txikia da eta baserri girokoa. Kasu honetan udalaren eta herritarren interesak aurrez aurre egon dira. Udalak bere indar burokratiko guztia igeldotarren nahiaren kontra jarri du. Hauek, berriz, adorea izan dute auzokideen artean antolatzeko, herritarren artean erreferenduma egiteko eta Donostiako udala epaitegiatar eramateko... eta irabazi. Ahaleginak ez dira nahikoak izan, ordea, eta bide luzea dute aurretik.

Astigarraga (3.500 biztanle) herri nortasuna gordetzen jakin duen herria izan da. Tradizio luzea dauka herri independente bezala eta bere datu ekonomiko eta sozialak oso orekatuak daude: industria-baserria erlazioa, lur eremu zabala, hizkuntz eta klase sozialen proportzioak... Herriko elkarteek bultzatu zuten desanexioa eta herritarren sostengua izan du beti.

Lau kasu hauek ikusi eta gero **ondorio** hauek atera ditzakegu:

1. Herritarren satisfazio maila altuena independentzia eskuratu duten herritarren artean ematen da (Astigarraga eta Lasarte-Oria), eta baxuena auzo bat gehiago izaten jarraitzen dutenen artean (Igeldo).
2. Independentzia lortu duten herrietan bizi-kalitatearen maila igo da (kirol eta kultur ekipamenduak, ongizate zerbitzuak...)
3. Urbanismoaren eta industrialdeen aldetik ikusita, gainontzeko herriek izan dituzten akats berak izan dituzte: desanexioa. Edozer gauzak balio omen du udalaren kutxan dirua sar dadin. Hala ere, badago ezberdintasun nabarmen bat independenteak direnen eta Donostiaren barruan dauden herrien artean. Independentteek garatu duten urbanismoak nolabaiteko autarkia bat bilatu dute herriak dituen beharrak asetzeko: zerbitzuak (kultura, kirola..., etxebizitzak (VPO,

lehen mailakoak..., industrialdeak... Hiriburua menpe dauden herriak, ordea, hiriak markatzen dion funtzioa betetzera mugatu behar dira: goi-mailako etxebizitzak egiteko Zubieta, hirugarren sektoreko aktibitateak garatzeko Igeldo, auzo erresidentzialak eta industrialdeak egiteko Altza.

4. Herri independenteak izan arren esateko gutxi izan dute azpiegitura handiei buruz hartu beharreko erabakietan: autobideak, abiadura handiko trenak... Kasu hauetan Diputazioak agintzen baitu... Gai honetan hiriburua ere badauka zer esan handia eta bere arazoak konpontzeko, hauek ere handiak, behar-beharrezkoa dauka periferiako inguruak bere kontrolpean edukitzea. (Donostiar zinegotzi batek baino gehiago azaldu du publikoki gaur egun Astigarragak ere ez lukeela desanexioa lortuko).

Altzako kasua: Abiapuntua

Altzara etorritz, oro har gureak ez dauka aurreko beste lau horiekin antzik.

- Lasarte bezala erabateko aldaketak izan ditu populazio eta paisajearen aldetik. Lasarten hirigunea sortzeko balio izan bazuen, Altzan zatitzea izan da. Gure udalerrria, urbanizazio prozesuaren poderioz hamaika **auzoetan sakabanaturik** geratu da, komunikazio bideak lubakiak bihurtu direla.
- **Populazio handia** hartzen du bere baitan, Gipuzkoako hirugarrena Donostia eta Irunen atzetik. Halako egoeran auzolagunen arteko harremanak mugatu egiten dira, inpersonalagoak egiten dira, eta komunikabideak (prentsa, irratia...) garrantzi handia hartzen dute. Hiritarren arteko harremanak antzeko interesak dauzkaten artean bideratzen dira: soziedade gastronomikoak, auzo elkarteak, kirol taldeak, atsedendiko taldeak, emakumeen taldeak... Normalean oso harreman eskasa egoten da elkarteen artean ere.
- Soziologikoki homogenioegia: klase ertaina eta langilea. Egoera honen aspektu kezagarrienetako bat

populazioren **interinidadea** da. Joera zabaldua da ahal izanez gero hobetzea. Honek esan nahi du mailaz igotzea, etxe ederragoa, kontsumo aukera handiagoko inguruak, leku politagoak... Interinidade sentimendu horrekin zaila egiten da leku eta komunitate batekin identifikatzea eta are gehiago bere etorkizunarekin. Altza barruan aukera gutxi daude hobetzeko.

Altza Donostia-Irun konurbazioaren barru-barruan dago, Errenteria, Pasaia eta Donostiarekin kaleak konpartituz. Gutxienez bi ondorio dakartza honek. Batetik, **identitate erabat hiritarra** eta interesak eta beharrak ere hiritarrak. Identitate honek ez du zerikusirik altzatar "zaharrek" transmititzen duten tradizioarekin. Hura rurala zen, bukolikoa, paketsua, naturarekin bat..., oraingoa arrotza, zikina, zaratatsua... Hiritarrak beste arloak baloratzen ditu: garraioak, seguritatea, dibertimenduak.

Bigarren ondorioa da arazoak ez direla auzo edo herri batenak bakarrik, konurbazioarenak baizik. Zaborrak non bildu, trafiko arazoak, portua....

Altzak badu tradizioa herri independente bezala, hala ere azken hamarkadetan bere **identitatearen ikurrak zirenak poliki poliki desagiten joan dira** Donostiako udalaren erabakiak direla medio eta anexioa burutzerakoan utzitako gutxi hura ere desagertzen joan da (Alza-Buenavista distritua, alkate pedaneo, epaitegia...). Gauza bera gertatu da Altzako auzoetan (Herrera, Molinao...) Intxaurrondon izan ezik. Jendearen artean oinarrizko identitate ikurrak bezala hartzen

direnak ez dira Altzan existitzen (festa eguna, kirol-taldea...).

Egongo dira puntu gehiago aipatzeko baina hauek nahikoak dira Altzaren egungo egoera nolakoa den antzemateko. Laburpen gisa esan dezakegu azken hirurogei urteetan Altzari buruz hartu diren erabaki guztiak Igentea kaletik hartu direla eta altzatarrek ez dutela izan erabakiak hartzeko prozesuan esku hartzerik. Oro har, ondorioak kaltegarriak izan dira. Azken hogeita bost urteetan zenbait hutsune larri zuzentzeko modua egon da gehien bat auzokideen presioari esker (autobusa, eskolak, anbulatorioa, kiroldegia...), eta beste arazo larri konpontzeke segitzen dute udalaren huskeria dela medio (Herrera, Buenavista, Molinao...). Altza ez da altzatarrena. Beste modu batez esanda, Altza ez da existitzen, eta altzatarrek donostiarrak baino ez dira. Dena Donostia eder eta handiaren zerbitzura egon behar du.

Altza etorkizunari begira

Etorkizunari begira jartzen garenean jarrera eta ekarpen ezberdinak egin daitezke. Altzako Historia Mintegiarena, besteak beste, **memoria zaintzea** da. Historia osoa egungo historia da eta, horregatik, historiatik etorkizunera begira jartzen gara, nostalgiarik gabe, atzera jotzeko gogorik gabe (ezinezkoa, gainera).

Egungo altzatarrei gogoratu behar diegu lehen ere altzatarrek egon direla eta lurralde honetan gu garela haien ondorengoak. Guk erabaki behar dugu zer nahi dugun. Altza auzo "dormitorio" eta inpersonala ez izatea nahi badugu jarrera **parte hartzaileak** garatu

behar ditugu, arlo guztietan: kirola, festak, kultura... Baita hartzeko dauden erabakietan (etxegintza...).

Donostiako udalari gogoratu behar diogu **Altza herria dela**, egun Donostia barruan dagoen herria. Eta izaera hau formalki ezagutu behar duela. Egundonostian finkatuta dagoen bakarra kale izendegia da. Auzoak ez daude zehaztuak eta, irakurri ahal izan dugunez, egitekotan daude. Orain da garaia gure ahotsa entzurazteko eta Altzaren herria izaera onartua izan dadin eta bere auzoen osotasuna (Herrera, adibidez) kontuan har dezaten.

Gorago aipatu dugu Altzaren kaos urbanistikoa eta, komunitate bezala ere, bere egoera kaotikoa: altzatarren lurraldea, bizimodua, antolaketa... Azken finean, baserri giroaren irudi ordenatuaren aurrez aurre, hiriaren desordena eta arazo pilaketa dago. Altza hiri bat da, Donostia gainditzen duen hiri handi baten zati bat. Etorkizunari begira jartzen garenean eskema berriagoak erabili behar ditugu. Askotan aipatu izan dira hiriaren ezaugarriak bezala individualismoa, isolamendua, elkarteen atomizazioa eta abar. Hiriarena da ere modan dagoen beste hitz bat: **sarea**. Ekonomi arloan, konpetentzia gogorrari aurre egiteko, izugarri garatu dira mota guztietako sareak. Gizarte mailan, ordea, eskasak dira eta are gutxiago Altzan barrera begiratzen badugu. Sare mota asko eraiki daitezke, haien artean lotuak egon daitezkeenak. Hemen, adibide gisa, bi sare ekarriko ditugu mahai gainera, komunitate bat osatzen lagundu diezaguketena: Auzo Elkarteen sarea, boterearen aurrean botere bezala jokatu beharko lukeena, eta sare telematikoa, komunikazio eta informazioa.*

Argitarapen honen ediziorik laguntzaile:

En la edición de esta publicación colabora:

*gizarte-ekintza
obra social*